

Asia: VN/14603/2019

Tupakoinnin järjestäminen vankiloissa

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnonantajia pyydetään lausunnoissaan arvioimaan muistiossa esitettyjä vaihtoehtoja vankien tupakoinnin järjestämiseksi. Erityisesti lausunnonantajia pyydetään ottamaan kantaa eri toteuttamisvaihtoehtojen terveys-, kustannus- ja toiminnallisiin vaikutuksiin. Lausunnonantajia pyydetään myös ottamaan kantaa siihen, edellyttääkö eri toteuttamisvaihtoehtojen toteuttaminen viranomaisille lisämäärärahoja vai onko järjestelyt toteutettavissa nykyisten määrärahojen puitteissa. Lisäksi lausunnossa tulisi ottaa kantaa siihen, mikä olisi paras vaihtoehto tupakoinnin järjestämiseksi.

Oikeusministeriö on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä lausuntoa tupakoinnin järjestämisestä vankiloissa. Arviomuistiossa esitetään neljä eri vaihtoehtoa. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Tupakkalain (549/2016) tavoitteena on ihmisille myrkyllisiä aineita sisältävien ja riippuvuutta aiheuttavien tupakkatuotteiden ja muiden nikotiinipitoisten tuotteiden käytön loppuminen (lukuunottamatta lääkteinä käytettäviä nikotiinituotteita). Lain esitöissä tavoitteen saavuttamisen aikatauluksi on asetettu vuosi 2030 ja käytännössä sillä tarkoitetaan, että tuolloin päivittäin tupakoivia aikuisia olisi väestöstä alle 5 prosenttia.

Suomalaisten tupakointi on viime aikoina vähentynyt selvästi. Vuonna 2018 suomalaisista aikuisista 12 prosenttia tupakoi päivittäin. Vangeilla tupakointi on huomattavasti keskimääräistä yleisempää, sillä suurin osa vangeista tupakoi. Tupakkapolitiikan tärkeänä tavoitteena onkin vähentää erityisesti heikossa asemassa olevien, kuten vankien, runsasta tupakointia ja siten edistää vankien terveyttä ja kaventaa terveyden eriarvoisuutta väestössä.

Tupakoinnin kieltäminen vankiloiden selleissä on erittäin perusteltua, sillä tupakansavu leviää selleistä myös yleisiin, savuttomiin tiloihin. Ympäristön tupakansavulle ei ole vaaratonta tasoa. On kohtuutonta altistaa muut vangit ja vankilan työntekijät terveydelle vaaralliselle tupakansavulle. Sellissä tupakointi aiheuttaa lisäksi tulipalovaaran. Muissa Pohjoismaissa ja Virossa sellitupakointi on jo pääosin kielletty.

Tupakointimahdollisuuksien järjestäminen vaihtoehtojen 1 (vangeilla olisi rajoittamaton mahdollisuus päästä tupakoimaan muissa tiloissa) tai 2 (vangit saisivat käydä tupakoimassa muutaman kerran päivässä ulkotiloissa tai tupakointiin varatuissa sisätiloissa) mukaisesti ei ole kannatettavaa vankien terveyden kannalta. Vaihtoehdot eivät myöskään ole kustannusten takia realistista, koska useiden tupakointikertojen järjestäminen vangeille edellyttäisi huomattavasti lisää henkilöstöresursseja. Lisäksi tupakointitiloille on säädetty tiukat tekniset vaatimukset tupakkalaissa, joka edellyttää sisätilaan sijoitettavien tupakointitiloista, että ne on hyväksytty tupakointiin maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) nojalla. Tupakointitilojen rakentaminen sisätiloihin on kallista ja tiloja täytyy myös ylläpitää ja huoltaa.

Terveyden näkökulmasta on tietenkin sitä parempi, mitä vähemmän tupakoidaan. Kolmannessa vaihtoehdossa vangit voisivat tupakoida ulkoilun yhteydessä vähintään kerran päivässä. Tämä ei varsinaisesti edellyttäisi henkilöstön lisäresursseja eikä myöskään sisätiloihin rakennettavia tupakointitiloja. Muistiossa esitetään mahdollisena haittana salatupakointi sellissä sekä siitä aiheutuvat sähköisku-jen ja tulipalon vaara. Sen vuoksi onkin perusteltua, että tupakkatuotteet ja sytyttimet olisivat henkilökunnan hallussa tupakointitilanteita lukuun ottamatta. Tässäkin vaihtoehdossa vankien tupakoinnin lopettamisen tukeen pitäisi ehdottomasti panostaa.

Terveyspoliittisesta näkökulmasta neljäs eli tupakoinnin kokonaiskielto olisi paras esitetyistä vaihtoehdoista. Täyskiellossa vankien pitäisi lopettaa tupakointi. Arviomuistion mukaan myös vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito puoltaisi tupakoinnin täyskieltoa. Erityisesti täyskielto edellyttäisi selkeää panostusta tupakoinnin lopettamisen tukeen kuten nikotiinikorvaushoitoihin, lääkehoitoihin sekä yksilö- tai ryhmätapaamisiin.

Tupakoinnin lopettaminen kokonaan olisi selkein ratkaisu myös vangin kannalta. Vieroitusoireita voidaan hoitaa nikotiinikorvaushoitotuotteilla ja lääkkeillä. Tupakoinnin lopettaminen parantaisi vankien terveyttä ja elämänlaatua sekä vähentäisi terveyden eriarvoisuutta. Tupakoinnin lopettamisella olisi lisäksi positiivisia vaikutuksia vankien taloudelliseen tilanteeseen.

Tupakka- ja nikotiiniriippuvuus on sairaus, jossa on yksilöllisiä eroja riippuvuuden vaihdellessa vähäisestä riippuvuudesta hyvin vahvaan riippuvuuteen. Siksi tupakoinnin lopettamista suunniteltaessa on tärkeää ensin määritellä riippuvuuden taso ja sen jälkeen yhdessä vangin kanssa suunnitella ja räätälöidä tarvittava tuki kullekin sopivaksi. Esimerkiksi nikotiinikorvaushoitoa tulisi saada riittävän pitkään ja sopivalla vahvuudella. Lääkehoidon lisääminen mihin tahansa vieroitushoitoon 2-3-kertaistaa tuloksen.

Tupakoinnin lopettamisen tuen järjestämisessä ja seurannassa pitäisi olla käytettävissä terveydenhuollon ammattilainen. Tutkimustietoon perustuvan Käypä hoito –suosituksen ”Tupakka- ja nikotiiniriippuvuuden ehkäisy ja hoito” (2018) tarkoituksena on tehostaa terveydenhuollon

ammattilaisten toimintaa tupakka- ja nikotiiniriippuvuuden ehkäisyssä ja hoidossa sekä edistää vaikuttaviksi todettujen hoitomuotojen käyttöä.

Positiivinen ja tupakoinnin lopettamiseen kannustava ilmapiiri vankilan henkilökunnan taholta on myös tärkeä tuki vankien tupakoinnin lopettamiselle.

Kuten muistiossa todetaan, vankien tupakoinnin järjestämisessä perustuslain näkökulmasta olennaiseksi muodostuu tupakoijan itsemääräämisoikeuden mahdollinen rajoittaminen. Vangeilta on kuitenkin vankilassa rajoitettu tai kielletty muitakin, myös riippuvuutta aiheuttavia asioita, jotka ovat vankilan ulkopuolella sallittuja. Tällaisia voivat olla esimerkiksi päihteet ja jotkut pelit.

Tupakkalaissa tupakointikieltoja ja –rajoituksia sovelletaan tupakkatuotteiden lisäksi myös poltettavaksi tarkoitettun kasviperäisen tuotteen (esim. yrttisavukkeet) polttamiseen ja sähkösavukkeen käyttämiseen sekä niistä syntyviin savuihin, höyryihin ja hiukkasiin. Vankiloiden tupakointikieltojen tulisi vastaavasti kattaa myös näiden tuotteiden käyttökiellot.

Lausunnonantajan muut huomiot.

-

Paavola Meri
Sosiaali- ja terveysministeriö